

PARLEMENTAIR ZELFONDERZOEK

In het advies OVER DE STAAT VAN DE DEMOCRATIE, een pleidooi voor herkenbare en aanspreekbare politiek heeft de Raad voor het Openbaar Bestuur in september 2005 de Tweede Kamer aanbevolen een parlementair zelfonderzoek te verrichten. De Raad signaleerde een stagnatie van een aantal bestuurlijke vernieuwingsprojecten (gekozen burgemeester, wijziging kiesstelsel), terwijl het onbehagen in de Nederlandse politiek groot te noemen was. Omdat herkenbare en aanspreekbare politiek gestalte moet krijgen in een volksvertegenwoordiging die zich bewust is van zijn eigen taak richtte de Raad zich in het bijzonder tot de Tweede Kamer. Temeer omdat de Raad veel heil verwacht van culturele veranderingen die binnen de bestaande (grond)wettelijke kaders mogelijk zijn. En zulke veranderingen kunnen eerst tot stand komen als de noodzaak ervan breed wordt ingezien. Een parlementair zelfonderzoek leek de Raad een goed instrument voor de Tweede Kamer om tot zelfreflectie te komen en daar waar nodig veranderingen in gang te zetten.

De toenmalige kamervoorzitter stond er niet onwelwillend tegenover. Maar van een zelfonderzoek is het niet gekomen. Het is natuurlijk ook niet eenvoudig. De Tweede Kamer is samengesteld uit parlementaire fracties. Er zijn gemeenschappelijke belangen, maar vooral ook deelbelangen. Er is eenheid, maar vooral verscheidenheid. Om dan gezamenlijk het eigen handelen, de goede en de slechte manieren, onder ogen te zien, is lastig. Maar niet onmogelijk. Parlementaire enquêtes en onderzoeken hebben de afgelopen decennia laten zien dat als de Kamer gemeenschappelijk optreedt het resultaat gezien mag worden. Het Parlement weet dan de contolerende taak met gezag uit te oefenen. Scheidslijnen blijken dan weg te kunnen vallen, omdat leden van fracties die het kabinet steunen en leden van de oppositiepartijen elkaar weten te vinden.

Toen een zelfonderzoek op korte termijn niet haalbaar bleek heeft de Raad voor het Openbaar Bestuur na overleg en gesteund door het Presidium van de Tweede Kamer het initiatief genomen tot een enquête onder de leden van de Tweede Kamer. De resultaten zijn vandaag gepresenteerd. Ze bieden genoeg materiaal om grondig te bezien hoe een meer herkenbare en aanspreekbare politiek tot stand kan worden gebracht. Voor de Raad voor het Openbaar Bestuur is vertrouwen daarbij het kernbegrip. In ons eigen meerjarenkader voor de advisering hebben we dat begrip centraal gesteld. In het openbaar bestuur gaat het om vertrouwen tussen bestuurders en vertegenwoordigers van verschillende bestuurslagen, maar vooral om het vertrouwen tussen bestuur, vertegenwoordigers en de burgers. Het onderzoek laat zien dat dat vertrouwen de afgelopen jaren is afgenomen. Dat is overigens een internationale trend. Nederland is geen uitzondering. In de Tweede Kamer wordt de zorg over het afnemend vertrouwen in politici en de politiek breed gedeeld. Dat er een kloof bestaat tussen politici en burgers blijkt uit de uitkomsten van de Eurobarometer 2005. Zesenvertig procent van de burgers wantrouwt het Parlement en zelfs zestig procent de politieke partijen. De politie, de vakbonden en het rechtssysteem komen er beter vanaf. En ook de pers. Dat laatste is interessant, omdat de Tweede Kamerleden de wijze waarop journalisten verslag doen van de politiek als de belangrijkste oorzaak noemen van het dalend vertrouwen in politici en politieke partijen. Ruim tachtig procent vindt dat een zeer of tamelijk belangrijke oorzaak.

De Raad heeft al eerder gewezen op de belangrijke relatie van de volksvertegenwoordiging met de media. Dit onderzoek bevestigt echt de noodzaak van een betere verstandhouding. De volksvertegenwoordigers zijn afhankelijk van de media. Om de burgers en de kiezers te bereiken zijn de media nodig. Ofschoon de nieuwe media meer mogelijkheden bieden om rechtstreeks de burgers en de kiezers te bereiken blijven de massamedia vooralsnog zeer

belangrijk. Maar kamerleden moeten zich daar minder afhankelijk van maken. Voor kamerleden is vaak ook iets pas belangrijk als het in de krant staat. Of nog liever als het op de t.v. geweest is. En dan geloven ze ook wat er staat of wat er gezegd wordt. Terwijl ze op hun bureau vaak de achtergrond verhalen hebben liggen. Als vijfenzeventig procent van de kamerleden nog denkt dat politici teveel beloften doen die ze niet kunnen waarmaken dan ben ik zo vrij om te denken dat ze dat denken omdat ze dat in de krant lezen. Het zijn de bekende stereotypen. Maar worden alle programma's tegenwoordig niet doorgerekend. Onze Raad heeft ook onderzoek gedaan naar het belang van het stellen van kamervragen. Kamerleden zelf worden daar steeds kritischer over. Tegelijk blijven ze op dat vlak zeer actief. En dat is ook niet zo gek. Want het is een goed middel om de contolerende en volksvertegenwoordigende taak te combineren. Want als je het land ingaat en je wordt geconfronteerd met zaken waar je iets mee moet dan is het stellen van een kamervraag nog niet zo'n slecht middel. En uit ons onderzoek bleek dat de kwaliteit van de beantwoording beter is dan vaak wordt verondersteld. Maar toch zijn de kamerleden er zelf zeer kritisch over. Ze vinden zelf ook dat ze te hijgerig zijn en bezig zijn met de waan van de dag. Want dat lees je in de krant en dat ga je dan blijkbaar zelf ook geloven.

Niemand kan zich aan beeldvorming onttrekken. Maar probeer je daar wel bewust van te zijn. En opereer zelfbewust. Schep zelf de voorwaarden. Gebruik eigen communicatiemiddelen. Waarom niet meer gebruik maken van bijvoorbeeld huis-aan-huisbladen. Alle gemeenten doen dat, waarom de landelijke volksvertegenwoordiging niet? Waarom geen T.K.-Next? Wees als volksvertegenwoordigers herkenbaar en aanspreekbaar. Probeer betrokkenheid te combineren met argumentatie. Als kamerleden de burgers verwijten dat ze alleen maar opkomen voor hun eigen belang, confronteer ze dan met het algemeen belang. En blijf zelf dan ook ver weg van het eigen belang. Partijpolitieke argumentatie is zelden interessant. Het feit dat iets in het coalitieakkoord staat, is geen inhoudelijk argument. Dat slaat elke discussie dood.

De Raad heeft drie belangrijke aandachtspunten genoemd voor de parlementaire zelfreflectie. Naast die van de herkenbaarheid en aanspreekbaarheid zijn dat de relatie van de volksvertegenwoordiging met de media en de wijze waarop het Parlement invulling geeft aan zijn contolerende taak. De kamerleden zijn voorstander van een verruiming van de mogelijkheden om ambtenaren te horen, om eigen adviseurs in te schakelen, de eigen bestaafing te verruimen, maar vooral ook om de Dienst Verificatie en Onderzoek uit te breiden. Op het gebied van ondersteuning, ook met het oog op parlementaire enquêtes en onderzoeken, is de laatste jaren het nodige verbeterd. Mag ik voorzichtig opmerken dat de Tweede Kamer ook beter gebruik zou kunnen maken van adviesraden, zoals de Raad voor het Openbaar Bestuur. Die raden zijn er niet alleen voor de regering, maar ook voor het Parlement. De raden zijn breed samengesteld en zijn in staat om ook op korte termijn met adviezen te komen. Als het om de controlerende taak van de Tweede Kamer gaat, valt het op dat bijna tachtig procent van de kamerleden vindt dat ze te weinig controle uitoefenen op de opstelling van de Nederlandse regering in de Raad van Ministers van de Europese Unie. Dat percentage is vergelijkbaar met dat van 1990 en 2001. Alle reden om er nu eens echt werk van te maken. Ook onze Raad heeft daar eerder op gewezen en over geadviseerd.

Dit onderzoek levert veel materiaal op om serieus te bekijken. Wat opvalt is dat er veel constanten zijn. Dat is ook niet zo gek. Want de cultuur van de Tweede Kamer is hardnekkig. En dat is niet alleen negatief. Integendeel. Vertrekkende kamerleden zijn meestal heel positief over de jaren dat ze in de Tweede Kamer zaten. Ik heb zelf ook veel goede herinneringen. Maar als we tegelijkertijd constateren dat er een forse kloof is en het wantrouwen toeneemt

dan is er geen tijd voor zelfgenoegzaamheid. Dan moet er wat gebeuren, dan moeten de mouwen worden opgestroopt. De resultaten van dit onderzoek onder de kamerleden vragen om actie. De Raad voor het Openbaar hoopt vurig dat het er nu van komt. Met veel vreugde overhandig ik het eerste exemplaar van het onderzoek aan de voorzitter van de Tweede Kamer. Maar ook met de uitgesproken verwachting dat het Presidium van de Kamer beziet hoe een zelfonderzoek kan bijdragen aan een trendbreuk. Want die breuk is echt nodig om het vertrouwen in politici en de politiek te vergroten. Bestuurlijke vernieuwingsprojecten zijn meer nog dan in 2005 uit zicht. Des te meer reden om serieus werk te maken van culturele veranderingen, van herkenbaarheid en aanspreekbaarheid.

Peter Lankhorst, lid Raad voor het Openbaar Bestuur en oud-Tweede Kamerlid.